

Török István: 6. fejezet: A dogmatika és az igehirdetés

Az egyház alapvető tevékenysége a kijelentésről szóló bizonyágtétel. „A hit hallásból van, a hallás pedig Isten ígéje által.” (Rm 10,17) Ez a bizonyágtétel elsősorban a prédikációban megy végbe. Alapvetőnek mondtuk ezt a tevékenységet, mert ne úgy képzeljük a dolgot, hogy adva van az egyház és egyebek közt prédikál is, hanem miközben prédikál, úgy születik, úgy van. Ezt ma egy olyan egyházban mondjuk, amely elbizonytalanodott az igehirdetésben. A liturgiális mozgalmak rendszerint a prédikáció elől való menekülés árulkodó jelei: liturgia -- letargia kapcsolódó fogalmak, a protestantizmusban.

Az elbizonytalanodás általános jelenség tünete. Megrendült az emberi szó hite a világban. A mögöttünk lévő korszak ugyanis nemcsak a világháborúk, hanem a különböző, sőt ellentétes propagandák kora. A propaganda-áradatban az egyház sem maradt sziget: a prédikáció iránt is csappant a bizalom, gyülekezeti tagokban, igehirdetőkben egyaránt. Látni fogjuk: az emberi szó devalvációja azért vált veszedelmessé a prédikációra, mert nem egészséges, hanem beteg egyházi életet talált. Belső okok miatt nem tudott ellenállni a kívülről jött bajnak. Inklinált.

Kétely mutatkozik tehát a prédikációval szemben, magában az egyházban. Az ének, az ima, a gyülekezeti közösség kell, ezt szükségérzetből ma is sokan keresik. A prédikációt pedig gyakran csak mint felesleges ráadást, megszokásból elszenvedik. Ez azt teszi: az egyház saját létalapjában kételkedik.

6.1. A prédikáció rendeltetése

Különböztessük meg a prédikációt a vallásos beszédétől. A kettőt gyakran össze szokták téveszteni és fel is cserélik egymással. A vallásos beszéd tárgya Isten; őrá szól s éppen tárgya folytán különbözik minden világias beszédétől. Ez a különbség azonban csak viszonylagos, mert a vallásos beszéd nem zárja magába Istent, csak utal rá s megelégszik a ráutalással. Tehát a vallásos beszédnek csak szimbolikus értelemben tárgya Isten.

A prédikáció több a vallásos beszédnél. Nem elégszik meg az Istenre-utalással, hanem azzal az igénnyel lép fel, hogy valóban Isten szavát szólja. Nemcsak képletes értelemben, hanem valósággal Isten szava: *Predicatio verbi Dei est verbum Dei* (II. Helvét hitvallás 1. r.). A vallásos beszéd Istenről, a prédikáció Istenből beszél. Amannak csak tárgya, ennek meg az alanya Isten. -- Mi avatja a prédikációt Isten tulajdon beszédévé? Emberi tudomány vagy emberi képesség? Nem, nem eszmei gazdagsága vagy filozófiai mélysége, nem is az a formai műgond, amivel a prédikációt megszerkesztettük, vagy a meggyőző szónoki erő, amivel előadjuk. A tartalmi érték és a retorikai csiszoltság csak eszköz lehet, mellyel az ember Isten tulajdon szavát szolgálhatja. Engedelmes eszközül adja magát, minden tudományával és képességével együtt a beszélő Istennek s nem az emberi bölcsesség hitető beszédét hirdeti, hanem az ígét.

Miért éppen a prédikációnak van ilyen rendkívüli jelentősége s miért nem igehirdetés az ima, az ének és a liturgia többi eleme? Azért mert mindez már felelet a prédikációra. Az

imádságban és éneklésben nem igét hirdetünk, hanem kérjük Istentől az igét vagy hálát adunk annak megszólalásáért. Isten felé fordulunk s nem az emberek felé, ezért sem az ének, sem az ima nem igehirdetés. (Értelmetlenség volna Istennek hirdetni az igét.)

A hitvallás is ilyen Isten felé forduló, felelgető aktus, szintén nem igehirdetés. A hit megvallásának egyik kiemelkedő példája: István vértanú. Nem a követ ragadó embereket nézi, nem daczból vall hitet, hanem a megnyilatkoztatott egekre függesztett tekintettel, Jézus példája nyomán, ellenségeiért imádkozik: „Uram, ne tulajdonítsd nekik e bűnt.” (Csel 7) -- Ha a hitvalló nem Isten felé fordulna, hanem oldalt pislogna, látják-e az emberek hitvallását, a hitvallás egyszerre értékét veszített, farizeusi cselekedet lenne, akárcsak a hivalkodó imádkozás és éneklés.

Van az egyházi életnek olyan megnyilvánulása is, mely az emberek felé fordul és mégsem igehirdetés: a szeretet-tevékenység. Noha az embertársakhoz fordul, ez is Istennek adott felelet a hirdetett igére. -- „Vigyázzatok, hogy alamizsnátokat ne osztogassátok az emberek előtt, hogy lássanak titeket; mert különben nem lesz jutalmatok a ti mennyei Atyátoknál. Azért mikor alamizsnát osztogatsz, ne kürtöltess magad előtt, ahogy a képmutatók tesznek a zsinagógákban és az utcákon, hogy az emberektől dicséretet nyerjenek. Bizony mondom néktek: elvették jutalmukat. Te pedig amikor alamizsnát osztogatsz, ne tudja a te bal kezed, mit cselekszik a te jobb kezed.” (Mt 6) -- A szeretet-tevékenység egyszerűen felelet Isten szavára. Ha ennél több akar lenni, ha versenyre kél a világ szociális intézkedéseivel, vagy tüntetni iparkodik Isten segítő ereje mellett (lássátok, tőlünk ilyen is kitelik!), ha igehirdetés akar lenni, akkor nem több, hanem kevesebb lesz: nem igehirdetés, hanem csak propaganda. Az Isten melletti propaganda a farizeizmus kollektív formája.

A vallásoktatásnak sem az igehirdetés a feladata. Csak tanítani akar, az igehirdetés megértésére előkészíteni. Ha ezt jól végzi, többet tesz, mintha erőltetné a megtérést. Az igazi tanítómunka azonban időnkint válhat igehirdetéssé. -- A teológiák munkájáról hasonlót mondhatunk, mint a vallásoktatásról. Az igehirdetés a teológiának csak előfeltétele, tárgya, célja, de nem tartalma és feladata. Voltaképpen magasabb fokú konfirmáció-oktatás, leendő igehirdetők részére. Jóllehet, a teológia is átcsaphat az igehirdetésbe, mégpedig nemcsak a dogmatika, hanem bármely más tárgy területén is, de ez mindenkor csak kivétel. A szabály, hogy a teológia nem igehirdetés, hanem tudományos kutatás és oktatás. Módszeres kritikai munkával vizsgálja a mai prédikációt, abból a szempontból, hogyan függ össze az eredetivel: a Jeremiások és Pálok prédikációjával s útbaigazítást ad az eredetinek megfelelő folytatására. Tehát a maga módján ez is az egyházi élet úgynevezett „felelgető elemei” közé tartozik.

Miután megkülönböztettük a prédikációt a vallásos beszédtől és megkülönböztettük az egyházi élet más megnyilvánulásaitól is, adódik a kérdés: Milyen címen tulajdonítunk a prédikációnak különös hivatást az igehirdetésre? Emberi vakmerőségből, mert mi így akarjuk, mert kedvünk tartja, hogy a prédikációt ezáltal kiemeljük? -- A megkülönböztetést nem valami ingatag emberi önkényből csináljuk, hanem azért, mert az egyház ura, az úr Jézus Krisztus így akarta és rendelte. Ő ugyanis nemcsak azt parancsolta nekünk, hogy higgyünk, reméljünk, szeressünk, a felebaráti szeretet munkáit gyakoroljuk, keresztet hordozzunk és imádkozzunk, hanem azt is, hogy az Ő igéjét hirdessük: „Elmenvén, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, Fiúnak és a Szentléleknek nevébe, tanítván őket, hogy

megtartsák mindazt, amit én parancsoltam néktek: és íme én titeket vagyok minden napon, a világ végezetéig." (Mt 28,19k.) -- Mi ennek a krisztusi parancsnak engedelmeskedünk, amikor prédikálunk és a sákramentumokat kiszolgáltadjuk. Ennek a parancsnak jegyében különböztettük meg a prédikációt, mint aminek sajátos hivatása van az ige hirdetésére.

Ezzel azonban nem akarunk olyan hamis látszatot kelteni, mintha Isten valamiképp kötve volna a mi prédikálásunkhoz. Távol legyen! A hatalmas Isten bármit felhasználhat ige hirdetésre. Az Ő kezében lehet az ige hirdetés eszköze pl. egy hangverseny, egy festmény vagy akármi más. Ebből a szempontból nézve nem zárhatjuk ki az ige hirdetés eshetőségei közül az istentisztelet s az egyházi élet imént felsorolt „felelgető elemeit" sem, az éneket, imát, szeretet-tevékenységet stb.-t. Itt azonban különbséget kell tennünk, ha tisztánlátásra törekszünk: más dolog az, hogy mit tehet Isten, és más, hogy mit parancsol az egyháznak, illetve nekünk, mint az egyház szolgálóinak. Lehet az egyház minden munkája ige hirdetés, de nem feladata, hogy minden munkája okvetlen ige hirdetés akarjon lenni. Viszont a prédikáció rendeltetése, hogy ige hirdetés legyen. Az egyházi élet eleven és éltető központját, lüktető szívét veszítené el, ha az ige hirdetést egyetemlegesen feladnók.

6.2. A prédikáció kötöttsége

Mi a különbség a prédikáció és az egyházi élet úgynevezett felelgető elemei között? Első látszatra semmi: összefolyik a kettő, amennyiben a felelgető elemek is válhatnak ige hirdetéssé, sőt a prédikáció is lehet felelgető elemmé. De ha a szándékot nézzük, a különbség mindenkor megmarad: a felelgető elemek nem akarnak ige hirdetéssé válni, a prédikáció viszont az akar lenni. Így parancsolta Krisztus, az egyház Ura.

De elegendő-e az emberi szándék, hogy a prédikációt csakugyan Isten igéjének hirdetőjévé avathassa? Hiszen Isten igéje nem áll hatalmunkban. A mi prédikációnk csak emberi elismérlése lehet azoknak az ígéreteknek és parancsoknak, amelyeket Isten igéjében adott. Elismérlés, a Szentlélek segítségül hívásával. -- Ennek a ténynek igen fontos következménye van a prédikációra nézve. Ha ugyanis legitim elismérlése akar lenni bizonyos ígéreteknek és parancsoknak, akkor a prédikáció nem kötetlen vagy éppen önkényes dolog, hanem nagyon is kötött. Mihez van kötve? Az első ige hirdetéshez. Ez pedig azt teszi: kötve van a Szentíráshoz. A prédikáció nem kötetlen vallásos beszéd tehát, hanem írásmagyarázat.

A kötöttség nem jelenti:

- az Írás szavainak pusztán elismérlését, hiszen akkor nem is volna szükség prédikációra; elég volna a Biblia felolvasása;
- de nem jelenti a bibliai szöveg egyszerű körülírását sem, mert így még az a szöveg könnyen idegen és távoli, tehát alapjában véve érdektelen dolog maradna számunkra. A prédikáció feladata ennél jóval több;
- a prédikátor saját szavaival akarja, saját kortársai előtt érthetővé tenni az egyháznak adott ígéretek és parancsokat. Nem mást, mint azokat az ígéretek és azokat a

parancsokat. Ebben rejlik kötöttsége. A prédikáció tehát Istentől rendelt, isteni ígéreteket és parancsokat közlő aktuális írásmagyarázat.

Nem válik-e ebben a kötöttségben egyhangúvá prédikálásunk? Nem merül-e ki hamarosan a mondanivalónk? Nem, sőt éppen ebben a kötöttségben nem. A Szentírásban ugyanis a textusok megszámlálhatatlan sokasága van és minden textus más. Mindeniknek van valami sajátos mondanivalója, annak ellenére, hogy végeredményében valamennyi a Szentírás egy mondanivalóját közli. Minden textus mögött a teljes Szentírás áll és mindeniken át a teljes Szentírás akar megszólalni.

Az Írás egy mondanivalója megszámlálhatatlan sokaságú textusban tükröződik, ezért a Biblia az igehirdető számára kimeríthetetlen, kipredikálhatatlan. Pl. a Ravasz László sok száz prédikációján nyoma sincs a kimerültségnek. -Thurneyesen hasonlatával élve, a Biblia szövege olyan, mint a földgömb felülete. A szöveg, mint óriás burok, a központi mondanivalót körülfogja, magába rejti. Midőn egy textust választunk, a gömb felületén mintegy kijelölünk magunknak egy parányi körülhatárolt területet. Az írásmagyarázat azt teszi, hogy ezen a területen leásunk, ásunk mindaddig, amíg a központig: Krisztusig el nem jutunk. Minden valamirevaló prédikációban egy-egy ilyen kúpalakú részt metszünk ki a Biblia glóbuszából s azt mutatjuk fel a maga aktualitásában. Ha a „leásást” komolyan vesszük, magunk is rájövünk, hogy nincs két egyforma „kúp” s a „kúpok” száma kimeríthetetlen.

Ezt a kötöttséget nevezzük más szóval: íráshűségnek. A prédikátor midőn Krisztus parancsának engedelmességgel a kötöttséget vállalja, vagyis tanító szolgálatát az Írás iránt való hűségben teljesíti, egy nagy ígéretnek részese és hordozottja. Krisztus ugyanis a küldetés parancsához ígéretet is kapcsolt: „Én tiveletek vagyok minden napon, mind az időknek végezetéig.” Krisztus maga van ott, ő jelenik meg a prédikációban Szentlelke által. Az ígéretnek elemlegetésében maga a megígért aktualizálódik: az emberi szó Isten szava lesz. Praedicatio verbi Dei est verbum Dei.

De hát lehetséges ez a csoda? A gyarló emberi szó nem akadályozza ennek a kegyelemközlő isteni cselekménynek? -- Ez akkora nehézségnek tűnik, hogy a kételkedő ember legtöbbször megkerüli a feladatot, a római katolicizmusban és a protestantizmusban egyaránt.

A római egyház, noha egyébként tág teret enged a csodakultusznak, ezt a csodát mellőzi, ezen a ponton meghátrál. Nem is lép fel azzal az igénnyel, hogy prédikációja Isten szava. Ott a prédikáció csak tanítás, vallásoktatás felnőttek számára. Prédikálásuk külsőképpen is ehhez igazodik, midőn a „szentbeszédnek” nincs textusa, hanem csak témája.

Protestáns részről meg úgy kerül meg a feladatot, hogy a prédikátor saját egyéni kegyességének hű és eleven kifejezését akarja adni a prédikációban. Különösen a protestáns modernizmusban -- értve ezen a 18. és 19. század jellegzetes egyházi megnyilvánulásait -- a prédikátor az ige helyett többnyire magát idézi és magát hirdeti. Igaz, önerejéből nem is hirdethetné Isten szavát, hanem csak a Szentlélek segítségével, ha Isten Lelke munkál az igehirdetőben és az igehallgatóban. Prédikálásunk azon fordul meg: átadjuk-e eszközül magunkat Isten Lelkének. A Lélek műve végeredményében az igehirdetés. A Lélek műve pedig nem külön elemként van a prédikációban az emberi szavak mellett, hanem az emberi szavakat

avatja Isten igéjévé. Ilyenkor, a Lélek munkájának pillanatában az isteni és emberi szó egy. Krisztus kettős természete tükröződik benne.

6.3. A prédikáció a protestantizmusban és a katolicizmusban

a) A prédikációban az emberi szó nem magától értetődően, hanem isteni csoda folytán válik igévé; akkor, amidőn a Lélek munkál mind a prédikátorban, mind a hallgatóban. A protestáns modernizmus, vagyis az utóbbi két évszázad haladó irányzata, nem akarja hinni ezt a csodát. Kétli, hogy Isten mondhat és mond ma is valamit, tehát nekünk meghallgatni valónk van Istennel való viszonyunkban.

Ebből a hitetlenségből következik a modern prédikáció minden kórtünete, egész erőtlensége. A prédikátor hitetlenség folytán hanyagolja el az írásszerűséget, az egyháznak adott ígéretnek hű elismétlését. Kétkedik az Isten megszólalásában, ezért ahelyett, hogy Istent hallgatná és az ő üzenetét tolmácsolná, álpótlékokkal hozakodik elő.

Ezek az álpótlékok nagyon sokfélék. Ilyen pl. midőn a prédikátor saját életének eseményeit, saját vallásos élményeit hordja a szószékre és az ige helyett önmagát prédikálja. Ilyen továbbá, amikor ugyancsak az ige helyett a magyar történet vagy az egyháztörténet eseményeit magyarázza, vagy pedig az újságokból összeolvasott aktualitásokkal megy a szószékre. Az efféle kisiklásoknak különösen az alkalmi istentiszteletek, az úgynevezett témás vasárnapok veszedelmes alkalmi. Október 31-én vagy nemzeti ünnepeken szokott a prédikátor leghamarabb megfélekedni arról, hogy minden aktualitásnál aktuálisabb maga az ige. Ha rászokik a prédikátor, hogy az ige hűségese szolgálata helyett álpótlékokat nyújtson a gyülekezeteknek, bekövetkezik a baj: a prédikátor belefárad a prédikálásba s a gyülekezet is a templomozásba.

A fáradt prédikátor így beszél: „Hogy lehet ma prédikálni, mikor oly nagy a konkurencia? Annyi az ismeretterjesztő előadás, felolvasás, annyi szellemi táplálékkal tömi az embereket a rádió, tévé, a könyv, folyóirat és napilap, hogy ki kíváncsi énrám? Ki kíváncsi egy megriadt ember mondanivalójára? Gondjaim közepett nincs is elég időm felkészülni, textust exegetálni és prédikációt írni. Aztán meg sok lehangoló tapasztalat után lelkesedjem és szónokoljak, ha a vasárnapi harangszó templomba szólít? – Milyen baj az nálunk, hogy minden a prédikáción, illetve a prédikátor személyén fordul meg. Jézus ma bizonyára másképp csinálná. De hát neki, a kereszttől eltekintve, könnyebb volt: csak három évig prédikált, addig sem egy helyen. Nekem meg, aki nem is hasonlíthatom magam hozzá, harminc évig kell ugyanannak a gyülekezetnek prédikálnom. Csoda-e, ha meguntam s a gyülekezet is rámunt? Kevesebb, meg rövidebb prédikáció kellene, vagy minek is egyáltalán prédikáció?”

A prédikáció hallgatásába belefáradt gyülekezeti tag hasonlóan beszél: „Minek a prédikáció, mi értelme, mi látatja? A templomon kívül különb szellemi táplálékot kapok. A pap vallásos élményei, ügyefogyott történetei nem érdekelnek, a napi eseményekkel pedig a hírközlő szervek révén eleget foglalkozom. Minek egyáltalán az egyház, ha csak ennek a világnak

tükörképe, ha csak vallásos élményeink s nézeteink kicserélődési helye? E nélkül igazán meg lehet lenni."

A fáradt prédikátornak és a fáradt gyülekezetnek igaza van, ha álpótlékokról van szó. Az álpótlékok csak kimerülésre, fáradtságra és csömörré vezetnek. Ezen a helyen semmiféle álpótléknak nincs értelme. A prédikációnak csak az esetben van létjoga, ha abban maga Isten szól, ha csakugyan az ige szolgálata. Semmi más, mint az ige bátor és alázatos szolgálata. Ezzel szolgálja a világ javát.

Ha a prédikáció az igét szolgálja, akkor nem jelenthet rá nézve konkurenciát a rádió, az irodalom és a napi sajtó. Ha Isten hozzánk intézett szava hangzik fel benne, akkor értelme van a templomnak, egyháznak. -- Egy gyülekezetével együtt élő pásztornak, még a leghíresebb rádió-prédikátor sem jelenthet konkurenciát. Annak a gyülekezetnek gondját és örömét mégis csak ő ismeri jobban, tehát jobban eltalálja az éppen oda szóló üzenetet, mint a rádió-prédikátor.

Az önmagát nyújtó prédikátor, még addig is, amíg újnak hat, képtelen jelenség. Midőn önmagát prédikálja, összecseréli magát azzal, aki már nincs, t.i. a teremtés eredeti emberével, és azzal aki majd csak lesz, t.i. a kegyelem országának emberével. Mert csak azok beszélhetnének közvetlen istenlátás alapján Istenről. De mi, megkegyelmezett bűnösök, csak közvetve, írásmagyarázat formájában beszélhetünk. Az álpótlékos prédikátor, függetlenül egyéni állásfoglalásától, reménytelen eset: nem igehirdető.

b) Az igehirdetés tárgyalásakor, nemcsak a ma is tovább élő protestáns modernizmussal, hanem a katolicizmussal is szembetaláljuk magunkat. -- A római katolikus egyház elsőrenden nem az igehirdetés, hanem a sákramentumok egyháza. A sákramentumok jelentik itt a bűnnel és halállal szemben, a bűnös és halandó ember számára a canales gratiae-t, a vasa medicinae-t. Az egyház a sákramentumokkal, mint természetfeletti kegyelem eszközeivel él, sőt a sákramentumok kiszolgáltatásából él. Ezek mellett a prédikációnak alig marad valami helye. Bár minden plébánosnak kötelességként írják elő a vasárnaponkénti prédikációt (amit végeztethet a káplánnal is), de azért a mise teljes lehet prédikáció nélkül is. Minden felszentelt pap, tehát nem csak a parochus, tartozik naponta misét celebrálni, hacsak időleges diszpenzációja nincsen. Viszont valaki leélhet egy hosszú papi életet anélkül, hogy valaha is prédikált volna, illetve prédikálna.

A reformált egyházakban másként áll a helyzet. Itt az igehirdetést központi helyéről, még a legnagyobb belső romlás idején sem szorították ki. Lehet, hogy olykor csak a hagyomány vagy a megszokás ereje tartotta s nem az eleven meggyőződés, de megmaradt, s az Úr hív szolgálói újra visszaállíthatták és visszaállíthatják eredeti rendeltetésébe. Lehet ismét Isten ígéreteinek megszólaltatása. A régi szavakon át most mihozzánk is szólhat Isten. Mert az igehirdetésben ilyen személyi aktus megy végbe: Isten az igében szól, az ember pedig hallgatja és hittel befogadja az igét. Mintegy néven szólít minket Isten. A reformált egyházak éppen az igehirdetés ilyen személyes jellegében, ennek a személyes jellegnek felismerésében különböznek a római egyháztól. A római egyházban, mint sákramentális egyházban ugyanis nem ez a személyes viszony a fontos, az isteni én-nek az emberi te-vel való közvetlen kapcsolata, hanem egy misztikus oki-okozati kapcsolat, mondhatni fizikai viszony. A

sákramentumok révén dologias befolyás érvényesül az egyházban, mert szerintük a sákramentumok ex opere operato hatnak, vagyis szinte már függetlenül az isteni döntéstől és az emberi hittől.

A reformátorok ezzel szemben nem dologi kapcsolatról, hanem személyes találkozásról tudtak, mely a hirdetett igében megy végbe. Mégsem mellőzték a sákramentumokat, mint ahogy a római katolikusok mellőzték a prédikációt. Tehát nem estek az ellenkező végletbe.

Tagadták ugyan, hogy egyedül a sákramentum fontos, de a prédikáció kizárólagos hangsúlyozásától is óvakodtak. Még csak azt sem tanították, hogy mindkettő egyformán fontos, hanem fontos a prédikáció, a sákramentumokkal együtt. Vagyis az ige az első és első is marad, úgy csatlakozik hozzá a sákramentum. Magánál Jézusnál is ez a sorrend. Nem azt mondja: „Az ég és a föld elmúlnak, de az én sákramentumaim semmiképpen el nem múlnak”, hanem: „az én beszédeim el nem múlnak”. (Lk 21,33) -- Nem reformátori kitalálás a hirdetett ige értékelése, hanem a Bibliában kifejezett értékelés felismerése, átélése és megvallása. Ezt mondja Kálvin a prédikációról: anima ecclesiae (Inst. IV. 12. 1.) s ezért ír így róla: mater ex qua nos Deus generat (Gal. kom.). Ezért a prédikáció a gyülekezeti élet látható középpontja. (v.ö. Inst. IV. 1. 5-6.)

6.4. A prédikáció és a dogmatika

A prédikáció mégis emberi dolog. Mint emberi cselekmény, korántsem tévedésmentes és vitán felül álló, korántsem érinthetetlen tabu. Felvethető vele szemben a kritikai kérdés és felelősségre vonható. De nem azért, hogy valamely kor tudományos követelményének, ízlésének vagy valamely nép és állam érdekeinek megfelel-e, hanem hogy saját rendeltetésének, az igehirdetés követelményének megfelel-e. -- Ha valami más felelősséget vállal, elárulja az egyházat, illetve az egyház Urát: Krisztust, akinek egyedül tartozik felelősséggel. Az egyház reformátori meghatározásában ez az egyetlen felelősség fejeződik ki a következőképpen: Ecclesia est in qua evangelium recte (=pure) docetur et recte administrantur sacramenta. (Egyház ott van, ahol az evangéliumot tisztán hirdetik és a sákramentumokat helyesen kiszolgáltatják.) Ehhez a kétszeresen is hangsúlyozott recte-hez van odakötve az egyház léte.

A recte docetur a dogmatika gondja és problémája is. A dogmatika őrálló munkájára annál nagyobb a szükség, minél inkább hamis igényeket támasztanak az igehirdetéssel szemben. Ez pedig gyakran adódik. A világban ugyanis mindenkor vannak uralmon lévők és ellenzékiek, haladók és maradiak, forradalmárok és konzervatívok. Ezek -- előfordul -- eszközül akarják használni s a maguk kölcsönhatásába akarják bevonni az igehirdetést is. Igen könnyen az ellentétes igények malomkövei közé kerülhet az igehirdetés. Így születtek meg pl. a rossz emléké háborús prédikációk. Fokozza a nehézséget, hogy nemcsak mi vagyunk a világban, hanem bennünk is ott van a világ, a maga ellentéteivel. Amint az egyik hamis igényt elhárítottuk, lehet, hogy máris a másik karjaiba kerültünk. Ez a lehetőség csak fokozza a vigyázás szükségét. Ha nem vagyunk elég éberek, elaltatjuk vagy kikapcsoljuk a dogmatikai

ellenőrzést, úgy válhat irányadóvá számunkra a világ, hogy észre sem vesszük. Az igét tehát szándékunk ellenére is valami világi érdek szolgálatába állíthatjuk.

A prédikátor úgy szabadulhat meg a világ ellentétes igényeitől, ha felismeri, érzi és vállalja az egyetlen igényt: az igehirdetés igényét. Viszont, ha el tudja háritani a hamis igényeket magától, akkor válik égetővé az egyetlen igény, hogy a prédikáció igehirdetés legyen. Ez a prófétai bátorság titka. (Pl. Jer 1,17; Ám 3,8.) Az, amit most az igehirdető bátorságáról mondtunk, érvényes az egész egyházra, a reformátori egyház-meghatározás értelmében. Az egyháznak egyedül Istent kell félnie és a világtól sosem szabad félnie. Mert csak ha Istent igazán féli, akkor lesz bátorsága arra, hogy a világot ne félje és a világ hamis igényeivel szemben az igehirdetés tisztaságát megőrizze. Mondanivalója nem válik úgynevezett steril igehirdetéssé, hiszen Isten határozott igénye szólal meg az igében. Eligazít nemcsak az egyénre, hanem a világra nézve is, közelebbről Isten emberének világbeli forgolódására.

Tudjuk, az imádság a végső eszköz, melyben a prédikátor igazi felelősségtudata megoldást, illetve megnyugvást találhat. De az imádság előtt ott van (az imádságtól nem függetlenített) munka, az ősi jelmondat értelmében: ora et labora. Esetünkben a munka teológiai eszmélődést, teológiai kritikát jelent. A teológia kritikai munkája a prédikációval kapcsolatban: korrekció. Tehát nem akció, nem is reakció, hanem korrekció. Örökös a prédikáció tisztaságán. Azonban a teológia is emberi munka s nem kezeskedhetik az igehirdetés tisztaságáért. De igyekeznek a prédikálást megtisztogatni és tisztaságát megőrizni.

Két végtől kell itt óvakodnunk: a kishitűségtől és az emberi biztonságtól. A kishitűség azt mondja, hiába minden erőfeszítés, hiszen a prédikációt a gyarlóságoktól úgysem tudjuk megtisztítani. De hát az orvos sem tudja a betegségeket teljesen kiirtani a világból, mégis szükség van orvosra. Nem kevésbé szükséges a teológia, még akkor is, ha csak részleges eredményeket érhet el. - A másik végtel, az emberi biztonság meg abban nyilvánul, hogy hitbeli döntéseinket, állásfoglalásainkat kritikán felül állónak tekintjük, s úgy véljük, nem kell tovább teológiai ellenőrzés. Végzetes dolog lenne, ha az egyház túl biztos abban, hogy forgolódásában a recte docetur csakugyan érvényesül, s ebben a tudatban a teológiát mellőzné, vagy csak néhány teológiai tanár magánügyévé tenné. Minél inkább megnehezül az egyház helyzete a világban, annál inkább szükséges, hogy az egyház folytonos önvizsgálatot tartson, igazi feladatára eszmélődjék, vagyis teológiai munkát végezzen.

A teológiai munka, kivált azon belül a dogmatika kérdezést jelent. Kérdi, hogyan beszélt tegnap az egyház Isten dolgairól és hogyan kell holnap beszélnie. Megvizsgálja a prédikáció szavait, szokásos szóhasználatát: mennyiben felel meg a célnak, a hirdetésre váró ige értelmének? Ilyen vonatkozásban az igehirdetés a dogmatika tárgya. -- Tehát a dogmatika az egyes prédikációk elemzésével és bírálatával foglalkozik? Csak alkalmilag, de nem programszerűen. Nem is győzné darabonként az egész tegnapi igehirdetést átvizsgálni. Csak kis hányadával végezhetne. Segítségét nyújt azonban a tegnapi dogmatikai munkásság, amelyik részint kritikailag felmérte, részint általánosságban tükrözi a tegnapi igehirdetést. Annak eredményeire támaszkodva, a mai dogmatika kritikailag beszélhet arról, milyen legyen a holnapi igehirdetés.

A dogmatika tárgya tehát az igehirdetés. Nem szabad azonban felednünk, hogy ez a tétel megfordíthatatlan: az igehirdetésnek viszont nem tárgya a dogmatika. Ezért semmiféle dogmatikának egyetlen fejezete sem szószékre való, még népszerűsített alakban sem.

Hogy mit prédikáljunk, arra nem a dogmatika, hanem a Biblia ad feleletet. Egy textust hirdessünk, de nem kiszakítottan, hanem a Biblia egészével való összefüggésében, úgy amint az a textus aktuálissá válik az adott viszonyok között élő gyülekezet, egy bizonyos gyülekezet számára. A dogmatika csak rávezet a helyes alkalmazásra, az alkalmazásban való igazi bátorságra és igazi vigyázásra, tartózkodásra. Mindössze szempontokat és útbaigazítást ad, tájékoztat a végletek között. Megmutatja mi az, amit minden körülmények között meg kell mondani, de azt is, amit semmi körülmények között sem szabad kimondani, mert az előbbinek elhallgatása, vagy az utóbbinak kimondása, egyformán Krisztus elárulása volna.

Olyan tehát a dogmatikai munka, mint a korlát a meredek szélén: a lezuhanástól véd, vagy legalább igyekszik védeni. De mert nemcsak a prédikáció igehirdetés, hanem a prédikáció mellett ott van a „látható ige”, a sákramentum is, sőt az egyházi élet úgynevezett felelgető elemei szintén válhatnak igehirdetéssé, azért azok is a dogmatika hatáskörébe tartoznak. A bibliafordítás, az ágendáskönyv szerkesztése, a zsoltárrevízió, a konfirmációs káté, az egyházi törvénykönyv stb. dogmatikai probléma is, noha erről gyakran el szoktak feledkezni.

Összegezve a mondottakat: a dogmatika tárgya általában mindaz, ami a prédikáció tárgya, csak hogy nem direkt, hanem indirekt értelemben. A prédikáció pl. azt hirdeti: „A te bűneid megbocsáttatnak.” A dogmatika pedig ilyen fogalmazásban foglalkozik ugyanezzel a kérdéssel: „Az ember bűnei megbocsáttatnak.” -- Miért kell ilyen megkülönböztetést csinálnunk? Azért, mert az igehirdetés a közvetlen isteni parancs megszólalása, a dogmatika pedig azt vizsgálja, milyen körülmények vagy határok között akar érvényesülni ez az isteni parancs. Vizsgálnia kell, mert az isteni parancs meghirdetője gyarló, téveteg ember.

De az is kitűnt a mondottakból, hogy a dogmatika csak másodlagos jelenség a prédikáció mellett. A prédikáció Istenből és a hitből indul ki, a dogmatika pedig a prédikáció tényéből. Nem is adhat magasabb rendű hitismeretet, mint a prédikáció. A dogmatikus nem tudhat hit tekintetében „többet”, mint a legegyszerűbb hívő, aki befogadja a prédikációt és lelki épülésére olvasgatja a Bibliát. A dogmatikus tehát korántsem ura és bírja az isteni kijelentésnek. Nem uralkodhat az egyházban sem, hanem csak szolgálhat. Tudománya nem öncélú tudományoskodás, hanem alázatos s éppen alázatos voltában nélkülözhetetlen szolgálat.